

DEL 1 OM HÖFTLESDYSPLASI

TEXT & FOTO: Åsa Lindholm

Polishunden Gibbs kommer direkt från utryckning med munkorgen (som naturligtvis inte behövs här!) på för att prova vattenraskan. Matte Sandra Bylund och Kjerstin övervakar.

KOLL PÅ HD – HÖFTLESDYSPLASI

Man behöver inte ha intresserat sig särskilt länge för hundar och hundsport innan man stöter på begreppet höftledsdysplasi, HD. I den första av tre artiklar om HD får du veta vad defekten är och vad den har för inverkan på den enskilda hundens liv. Vi tittar också på hur behandling och rehabilitering kan gå till.

Vad är höftledsdysplasi?

Höftleden, såväl hos människor som hos hundar och många andra djur, omfattar lårbenshuvudet, höftledsskålen och sammanlänkar bäckenet med bakbenet.

Höftledsdysplasi är en utvecklingsjukdom som drabbar den växande hunden. Dysplasien medför att höftleden inte utvecklas normalt. Det kan innebära att höftledskulan (lårbenshuvudet) inte kommer att passa in i höftledsskålen (acetabulum) på ett korrekt sätt eller att leden blir grund med en plan form. Kombinationer av dessa utseenden kan även ses. Följden blir att leden inte fungerar optimalt. I höftleden kan det uppstå en inflammation

(osteoartrit) som kan leda till stelhet, nedsatt rörlighet och i värsta fall hälta. Hos många, men inte alla, hundar leder inflammationen även till att benpålagringar bildas runt leden.

Att leden inte utvecklas normalt har flera orsaker, men man vet att en individs genetiska disposition är viktig. Därutöver bidrar miljöfaktorer såsom utfodring och motion men man vet inte exakt hur dessa komponenter inverkar. I Sverige har en studie på labrador retriever* visat att alltför snabb tillväxt hos den unga hunden och motion av typen bollkastning där hunden rivstartar och tvärstannar kan trigga sjukdomen. Det som från början kan vara till exempel slappa ligament tror man är en

av orsakerna till att HD utvecklas. De slappa ligamenten håller inte höftkulan på plats ordentligt, den passar dåligt in i skålen och i sin tur leder detta till en felaktig utveckling av ledkulan och acetabulum.

Hälsoprogram för HD bygger på röntgenundersökningar. Höftlederna graderas med bokstäver. "A" och "B" betecknar en normal höft, "C", "D" och "E" en höft som är defekt i olika grad. Vissa hundraser har krav på att avelsdjur ska röntgas, för somliga av dem fordras "fria" höftleder för att de ska anses lämpliga för avel. Dessa raser ingår i hälsoprogram för HD på nivå 2 respektive 3. Men för höftledsröntgen gäller att alla hundar,

oavsett ras, som screenas får sitt resultat infört i SKKs officiella register. På så vis kan man säga att ifråga om HD ingår alla hundraser i hälsoprogrammets första steg, nivå 1, så kallad central registrering. Inom en hel del raser finns det varken rekommendation eller tradition att undersöka höftlederna eftersom man inte har några utbredda kliniska symptom i just den raspopulationen som tyder på att HD är vanligt förekommande. Generellt kan man dock säga att HD förekommer hos en blandad skara raser. Företrädesvis de storsvuxna, men också hos mindre hundar.

Röntgen av höftleder sker framför allt för att man ska kunna identifiera lämpliga respektive olämpliga avelsdjur, men kan i vissa fall även hjälpa till att utesluta hundar som inte lämpar sig för hårdare träning eller exempelvis bruksarbete.

*Referens Sallander:

Sallander, M. H. et al. 2006. Diet, Exercise, and Weight as Risk Factors in Hip Dysplasia and Arthritis in Labrador Retrievers. American Society for Nutrition, J. Nutr., 136: 2050S–2052S.

Normala höftleder grad A.

Höftleder grad E med gravt subluserande (slappa) leder.

ÄR HD EN FARLIG SJUKDOM?

Hur farligt är det med HD? Spelar det någon roll för en hund om den har lite glapp i höftledernas passform? Och kan en hund med HD bli frisk?

Är HD en allvarlig sjukdom? Ja, det kan den vara menar Annika Bergström, smådjursveterinär specialiserad inom kirurgi vid Universitetsdjursjukhuset i Uppsala och Sveriges lantbruksuniversitet, SLU. När en hund med defekta höfter blir äldre kan HDn bli ett reellt problem eftersom osteoartriten och pålagringarna successivt ökar. Det händer även att unga hundar avlivs på grund av grav HD som redan tidigt ger hunden smärta och begränsar dess livskvalitet. Hundar med lindrig HD kan dock ofta leva hela sina liv utan kliniska symtom.

– De kliniska symtomen hos en hund med HD kan vara smärta, hälta och subluxation av höftleden, det vill säga den är rörlig och kan flyttas ur sitt läge. Ibland kan man genom palpation märka att leden hoppar. Det finns också typiska rörelsemönster hos en hund med HD, en del av dessa ser vi även vid länderyggsproblem. ”Bunnyjumps”, det vill säga att hunden gör kaninhopp till exempel under galopp, är ett sådant avvikande rörelsemönster. I skritt och trav väljer hunden ”hawaiian dancer-gången”. Det innebär att den vickar fram och tillbaka med bakkroppen när den rör sig. Det medför att länderyggen får ta rörelsen istället för höftleden som gör för ont att använda. Hos HD-hunden som har ont är det vanligt med ovilja att röra sig över huvud taget, hunden försöker spara på den onda höften och vill inte sträcka ut benet bakåt då det gör för ont.

Kan jag själv se om min hund har HD, eller måste den röntgas?

– Som djurägare ser man ofta att hunden är stel efter att den har vilat, det är inflammationen som ställer till det. Stelheten är ett viktigt observandum precis som ett annorlunda, avvikande rörelsemönster som kommer sig av att hunden hittar tekniker för att avlasta de värkande lederna. Hunden kan också ha utvecklat mer muskelmassa i sin främre än i sin bakdel vilket kan vara ett tecken på smärta eller värk från höftlederna. Hälta är ju ett typiskt tecken, men om hunden har ont på båda sidor kan den vara svår att se. Hundar med dåliga höftleder kan också ha mera ont efter att de har motionerat lite hårdare, till exempel lekt med en annan hund. Att hunden kan ligga och sova på magen med benen utfällda bakåt som en goda säger inte något om dess HD-status. Teoretiskt kan det innebära att hunden har ökad rörlighet på grund av en subluserad höft. Klinisk undersökning och röntgen är det säkraste sättet att utreda en hunds höftstatus. **Behöver jag bry mig om HD-resultatet, till exempel D-höfter, om min hund inte har ont?** – Ja, det tycker jag definitivt. Genom preventiv träning och bra hundhållning kan du förlänga hundens liv med flera år.

Tecken hos den unga hunden

De flesta raser måste uppnå ett års ålder för att kunnat röntgas och få ett officiellt resultat. De

mest storsvuxna får vänta ända tills de är 18 månader. Det går inte att avgöra om en liten valp kommer att utveckla HD eftersom det fordras en viss förbening av skelettet för att det ska bli röntgentätt. Hos till exempel en åtta veckor gammal valp är förbeningen ännu inte klar.

Annika Bergström, smådjursveterinär specialiserad inom kirurgi vid Universitetsdjursjukhuset i Uppsala och Sveriges lantbruksuniversitet, SLU.

Röntgenbild av bäcken hos hund opererad med metoden TPO, triple pelvic osteotomy.

Annika tror inte att det finns någon metod för att fånga upp ett kommande HD-problem till exempel vid den besiktning av valpen som föregår försäljningen vid 8 veckors ålder.

– Däremot vet vi att en tidig hälta, när valpen är 4-5 månader, kan vara ett första varningstecken. Ofta är hunden halt bara under en kortare period och symptomen försvinner sedan. När den är i den här åldern befinner den sig i en utvecklingsfas där höftleden subluserar lättare än vad den gör senare när vävnader som ligament och ledkapsel blivit stelare och håller höftleden på plats bättre. Det är inte alltid hundägaren söker veterinär för hältan, man tror nog att hunden gjort sig illa, och det går ju över. Och skulle hunden vara dubbelsidigt halt är det inte ens säkert att hundägaren noterar det.

Men att tidigt diagnosticera HD kan ha stor praktisk betydelse för hundens framtida brukbarhet eftersom man därigenom kan anpassa träning, aktivitet etc till hundens sjukdom. Det finns också en annan poäng: vid den här åldern kan veterinären med två olika kirurgiska ingrepp förbättra hundens odds att leva utan smärta. Det ena ingreppet går ut på att genom symfyioses* hindra en specifik

tillväxtzon i pubisbenet att växa vidare. Det har en gynnsam inverkan på acetabulumets täckning av lårbenshuvudet.

– Problemet är att vi sällan uppmärksammar de här hundarna i tid, så åtgärden är inte så vanlig. För att den ska vara verksamt bör hunden ha den stora tillväxtfasen kvar, med andra ord helst inte vara över 20 veckor gammal.

Den andra metoden för unga hundar kallas ”triple pelvic osteotomy”, TPO. Den innebär att man sågar upp bäckenet på tre ställen för att kunna lösgöra acetabulum och vrida upp den runt lårbenshuvudet och fästa den med plattor och skruvar. Det kan göras med en lite äldre hund, cirka 8-9 månader gammal. För att prognosen ska vara så bra som möjligt bör hunden inte ha några pålagringar.

– Symfyioseden är ett förhållandevis litet ingrepp, men TPO är en större operation och görs i Sverige endast på hundar vars höftleder har ett så gravt dysplastiskt utseende att man bedömer att de inte kan leva med dem. Oavsett vilket ingrepp man utför ska man som ägare vara medveten om att hunden naturligtvis inte ska gå i avel. Ofta kastreras den samtidigt med höftoperationen.

HD hos en vuxen hund

Hos en vuxen hund som är allvarligt smärtpåverkad av HD kan man kirurgiskt avlägsna lårbenshuvudet, med andra ord ta bort leden och därmed smärtan. Metoden fordrar noggrann rehabilitering, hunden måste lära sig att gå på ett nytt sätt, men de flesta hundar som inte är så storvuxna klarar det bra. Alternativet är en höftledsprotés.

– Prognosen för hur bra hunden blir varierar utifrån den kliniska statusen före operation, men också utifrån använd operationsmetod. En protes innebär ett stort kirurgiskt ingrepp men när de väl kommer förbi operationsperioden blir många hundar bra. Risken finns dock för infektion, luxation och andra problem som alltid sammankopplas med implantat, till exempel att implantatet släpper eller att hunden får en fraktur. Ska operationerna vara lyckosamma fordras att hunden i övrigt är frisk. Dessutom krävs en djurägare som kan ta hand om hundens rehabilitering såväl som kostnaderna ...

Hur är det med medicinering som preventiv metod för att förhindra att hunden får ledproblem? Fungerar det att ge glukosamin?

– Vad vi vet finns det inga biverkningar eller nackdelar med att ge glukosamin om man doserar rätt. Tror man att det föreligger risk för att huden ska få ont, kanske man kan pröva. Det finns en studie** som visar att glukosaminoglykaner under uppvuxen kan minska risken för HD hos valpar med genetisk belastning för sjukdomen. I studien gav man valparna medlet i injektionsform men för den vanliga hundägaren är det tabletter som gäller. Innan man kan säga något säkert om glukosamin fordras fler vetenskapliga studier.

Det går att med hjälp av medicin och bra rehabilitering minska inflammationen i leden och hunden kan bli mindre smärtpåverkad. Däremot kommer man förr eller senare att få återfall. Pålagringar i leden försvinner aldrig, men med avlastande träning blir musklerna bättre och det minskar slitaget på leden.

– En hund blir aldrig frisk från HD, höftledsdysplasi kan aldrig läka. Hunden får sjukdomen i unga år och blir successivt mer påverkad när den blir äldre. Är det en lindrig HD kanske hunden hinner uppnå en hög ålder innan något märks, men det skiljer sig åt, bland annat utifrån hur hårt hunden belastas. En hund som är avsedd att prestera arbets- eller tävlingsmässig kommer kanske inte att kunna göra det arbetet utan smärta. Vill man ha en högpresterande hund får man förmodligen slå det ur hägen, eller byta hund om den har HD. Jag tycker det är väl motiverat att genom avel se till att det produceras så få sjuka hundar som möjligt, även om man naturligtvis även måste ta hänsyn till andra faktorer ifråga om t ex hälsa.

* Symfyioseden innebär att man orsakar en skada på en tillväxtzon, vilket gör att tillväxtzonen inte kommer att växa vidare. Meningen med att göra en symfyioseden på pubisbenet är att få acetabulum att under tillväxten täcka över mer av höftkulan vilket ger en mer stabil led med mindre sublaxation.

** Glukosaminstudien: Am J Vet Res. 1992 Oct;53(10):1836-43. Effects of intramuscular administration of glycosaminoglycan polysulfates on signs of incipient hip dysplasia in growing pups.

ATT UNDVIKA HD

Hur optimerar jag mina möjligheter att få en HD-fri hund?

– Se till att de genetiska förutsättningarna är de bästa, säger Annika Bergström. Titta inte bara på föräldradjurens röntgenresultat utan även syskons och tidigare avkommors. Ju bättre familjebilden ser ut, desto mindre är risken att en hund utvecklar HD. Som hundägare bör du se till att hunden håller sig i lagom hull och inte under någon period i sitt liv är överviktig. Fortsätt inte med vanliga valpfoder tills hunden är ett år (såvida den inte har dålig aptit och svårt att hålla hullet), den växer för snabbt och riskerar att bli fet. En växande hund ska inte ha en massa löst hull. Raser som ofta diagnosticeras med HD, t ex retrievrarna, verkar delvis ha ett ideal för höga body condition score, BCS, som är direkt oämpligt för en växande hund.

– Valpen och unghunden ska ha en allsidig fysisk träning som sakta bygger upp muskler och kondition. Undvik extremträning, repetitiva explosiva rörelser och belasta aldrig en växande hund på ett överdrivet eller statiskt sätt.

Kan en hund få HD trots att alla nära släktingar är HD-fria?

– Det kan hända men chanserna är hyfsat goda att du får en frisk hund. Som uppfödare är det viktigt att endast avla på friska individer med friska släktingar. Det går ju inte att försäkra sig mot HD, men ju mer man vet desto större chanser har man att föda upp friska hundar. Att vara noga med sina avelsdjur är nog det viktigaste man kan göra som uppfödare, och ett ansvar man har. För mig som kliniker är det otroligt sorgligt att träffa alla djurägare som kommer med sina ledsjuka hundar som ofta behöver avlivas i allt för tidig ålder.

Palpation är en viktig del av undersökningen vid hälta. Här känner Kjerstin igenom polishunden Gibbs.

KJERSTIN – MED HD-HUNDAR I FOKUS

För hundar med höftledsdysplasi kan förebyggande träning ha en positiv effekt och bidra till att hunden förblir besvärsfri högre upp i ålder. För även om det inte går att bota HD kan träning göra att de begränsningar sjukdomen medför i t ex rörlighet inträder senare i hundens liv än vad som annars vore fallet. Kjerstin Pettersson, sjukgymnast vid Universitetsdjursjukhuset i Uppsala, har många hundar med HD bland sina patienter.

I 25 år arbetade Kjerstin som sjukgymnast på humansidan innan hon 1999 gick vidare och utbildade sig till att också behandla djur. Idag är hon knuten till Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, där hon forskar om unga hundars träningsvanor och vilken påverkan det har på senare skelett- och ledstatus. På universitetsdjursjukhuset tar hon emot patienter för förebyggande träning och rehabilitering. Tillsammans med Annika Bergström utreder hon hundar som kommer till djursjukhuset på grund av exempelvis hälta.

– Till mig kommer många lite äldre hundar med HD som har utvecklat artros, berättar Kjerstin. Jag tar också emot många tävlingshundar, och hundar som är inköpta för träning och arbete, som har fått en HD-diagnos och vars ägare vill ha en bedömning om hundens användbarhet och råd om hur träningen bör gå till. Därutöver kommer flera ”vanliga” hundägare som via röntgen har fått en HD-diagnos och därför vill ha råd om hur hunden bäst ska skötas om.

Många unga hundar visar inga symptom, även om dess röntgenresultat graderat höftledsstatusen till C, det vill säga lindrig HD. Hundar med D eller E, måttlig respektive grav HD kan redan ha besvär som visar sig i form av hälta, stelhet, ett kort bakbenssteg och svårigheter att resa sig.

– Men också C-höfter riskerar så småningom att ge problem. Jag och Annika gör utredningar av led- och skelettstatusen hos tänkta polishundar och vi rekommenderar inte inköp av hundar med C-höfter. För den hund som är tänkt för agility eller skyddsarbete, drag eller annat hårt arbete är friska höfter ett måste. Tidigare var vi kanske inte fullt så petiga när vi gjorde en bedömning av en blivande arbetshund och kunde se mellan fingrarna på en C-höft, men utvecklingen går sakta men säkert mot att ta även C-höfter på allvar. Vi har lärt oss att risken för framtida bekymmer för dessa hundar är betydligt större än för dem som har normalt utvecklade höfter. För polishundars del kan en C-höft innebära att när de är färdigutbildade vid fem års ålder börjar de defekta höfterna göra sig påminda. En sällskapshund som inte utsätts för hård fysisk påfrestning, utan en lagom mängd aktivitet, motion och träning/tävling, kan leva hela livet med C-höfter utan att det uppstår problem. Här gäller det att som ägare helt enkelt använda sitt sunda förnuft. Om man har en hund med konstaterad HD, ja, då får man anpassa träningen och annan aktivitet efter det.

Som ägare kan man ha svårt att själv se om hunden haltar på grund av sina dåliga höftleder. I de fall hälтан är bilateral, det vill säga dubbelsidig, fordras ett tränat ögat för att upptäcka den. Inte sällan blir man som hundägare hemmablind, man har vant sig vid ett begränsat rörelseschema, hunden har ”alltid” rört sig så.

– Många gånger inser inte ägaren allvaret i hundens problem. Man förstår inte hur ont den faktiskt har.

Ofta är det ändå misstanke om smärta hos hunden som gör att hundägaren kommer till Kjerstins mottagning. Initialt lyssnar hon på djurägarens berättelse, förhör sig om i vilka specifika situationer hunden verkar reagera, hur länge den har haft besvär etc. Reser sig hunden och kommer springande för att hälsa när ägaren kommer hem? Tvekar den att hoppa in i bilen? Om det är en hanhund, kan den lyfta bakbenen och kissa åt båda håll eller väljer den alltid samma bakben?

En omfattande rörelsekontroll utförs utomhus där ett begränsat bakbenssteg och dansande bakbensrörelser ofta är typiska för besvär i höftleden. Därefter görs en palpatorisk undersökning som innebär att Kjerstin känner igenom hela hunden för att orientera sig om varifrån smärtan eller rörelsebegränsningen emanerar. Hon kontrollerar även om muskelmassan är i balans, det vill säga liksidig. En ojämnt utvecklad muskulatur kan vara ett tecken på att hunden lägger mer vikt på ena bakbenet än det andra, en vanlig strategi om den till exempel har en frisk och en dålig höftled. Vanligen röntgas hunden, eventuellt görs en datortomografi. För en växande hund finns ett begränsat tidsfönster för kirurgiskt ingrepp

Att röra sig i olika terräng och på olika sätt är bra för den växande hunden, inte minst för senior och ligament.

för korrigerig av höftleden.

– Hos en hund med höftproblem kan besvär ofta hittas även i ländryggen eftersom hunden väljer att ta ut rörelsen där och på så sätt avlasta den defekta leden. Detta ser vi hos hundar som gått med sin smärtande HD en längre tid.

Hur en preventiv eller lindrande träning ska gå till avgörs av faktorer som hundens ras, vad den används till, HD-status och ålder men också graden av besvär. Det finns inte ett givet koncept eller metod som passar alla.

– Man måste se till helheten och hunden i sin kontext, det vill säga hur hela dess livsmiljö gestaltar sig. Djurägaren behöver förstå att han/hon är den stora resursen för hundens möjligheter att må så bra som möjligt. Det djurägaren gör tillsammans med sin hund i

Det finns inga möjligheter att se om en liten valp kommer att utveckla HD. Däremot har den genetiska dispositionen stor betydelse och för att undgå HD är det en fördel med många friska släktingar.

vardagen är det som i längden kommer att betyda allra mest!

Ett av de träningsredskap som används för hundar med inskränkningar i rörelserna, hälta och smärta, är vattentrasken. Det är en stor tank med strömmande vatten och ett löpband i botten. När hunden rör sig i vattnet avlastas den onda leden och hunden normaliserar sitt rörelsemönster. Idag vet man att den bästa styrketräningen är den som är mest funktionell, det vill säga den där man styrketränar de muskler som sedan ska användas i vardagen. En HD-hund som väljer att enbart belasta ena bakbenet kommer att i högre grad fördela sin vikt jämnt i vattentrasken tack vare att kroppen inte är lika tung och det därför inte gör ont. Löpbandet i tankens botten hjälper hunden att ta ut sträckningen bak och få ett mer ändamålsenligt steg. Till en början går bandet förhållandevis långsamt men efter ett par träningstillfällen kan farten ökas. För den hund som har ont är vattentrasken ofta en bra början på träningen.

Träningen kombineras ofta initialt med antiinflammatorisk och smärtlindrande medicin. Kortison är det mest potenta medlet men har en hel del biverkningar. Vanligare, och med mindre oönskade effekter, är NSAID-preparat.

– Jag pratar mycket rörelseträning med mina patienter. Det vill säga att gå i olika terräng och i olika tempo – allt i syfte att hunden ska hinna ta ut rörligheten. Går man fort trippar hunden med korta steg eller väljer en gångart som inte gynnar ett aktivt rörelseuttag. Det här ska inte förväxlas med stretching som är något som inte ska utföras utan att man har goda kunskaper i anatomi eftersom det kan ge negativa effekter.

– På humansidan har man forskat mycket på skador hos till exempel idrottsmän och man har alltmer insett vikten av prevention. Den kunskapen har fått mig att lägga stor vikt vid hur man som ägare bäst hanterar den unga hunden för att optimera dess chanser att växa upp till en frisk hund.

Nästa artikel i serien handlar om röntgen och avläsning.

ATT TÄNKA PÅ FÖR HD-HUNDEN

- > Ha koll på hundens vikt.
- > Det är viktigt att hålla igång en HD-hund.
- > Var noga med uppvärmning, låt hunden få gå igång sig successivt. Hur intensiv aktiviteten kan få bli måste bedömas från gång till gång. Aktivitet avslutas också med nedvarvning till ett lugnare tempo.
- > Välj lågintensiva aktiviteter som huvudaktivitet – ex. spårträning, rallylydnad, nose-work etc.
- > Sök upp nya miljöer – ge hunden nya doftintryck.
- > Jobba hunden i skog och mark – men håll nere intensiteten i arbetet.
- > Vid byte av terräng (ex fjällen) tänk på att ta det lite lugnare första tiden så hunden hinner vänja sig vid mer krävande terräng.
- > Välj helst mjuka men fasta underlag för aktivitet!
- > Håll hunden varm den kalla årstiden! Täck den och ha liggplatsen (i bilen) isolerad.
- > Ha koll på hur värmekänslig den är på sommaren.
- > Välj belöningsformer som inte belastar hunden – beröring, beröm med rösten, godis.

HD-HUNDEN BÖR UNDVIKA

- > Undvik övervikt.
- > Undvik lek med andra hundar – fri lek med andra hundar är mycket belastande.
- > Undvik aktiviteter som innefattar hopp (ex agility, skyddsträning).
- > Undvik belöning i form av kast med leksaker (boll-, pinnkastning)!
- > Undvik kraftig kampek! Håll inte emot så hårt. Hunden ska kunna ha alla tassarna i marken!
- > Undvik snabba accelerationer, inbromsningar, tvära vändningar vid lek med leksaker.
- > Undvik t ex långa inkallningar som ökar intensiteten, jobba på korta avstånd.
- > Undvik hala underlag! Inomhus – parkettgolv – lägg ut mattor, utomhus – is, blöta gräsmattor etc!
- > Undvik långvarig aktivitet på hårda, stumma underlag (asfalt, betong etc.) ex. cykelträning på asfalt, långa stadspromenader etc.
- > Undvik att hunden rusar i trappor eller i nedförsbackar såväl själv som tillsammans med andra hundar!